

Vašků, Vladimír

Příčiny zániku konfirmačního řízení v habsburské monarchii v roce 1836

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1995, vol. 44, iss. C42, pp. [89]-97

ISBN 80-210-1271-4

ISSN 0231-7710

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102846>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

VLADIMÍR VAŠKŮ

PŘÍČINY ZÁNIKU KONFIRMAČNÍHO ŘÍZENÍ V HABSBUŘSKÉ MONARCHII* V ROCE 1836

(Vídeňské studie z novověké diplomatiky – I.)

V úvodu své knihy o novověkých panovnických konfirmacích pro moravské kláštery jsem se mj. zabýval otázkou, z čí prvotní iniciativy panovnické konfirmační listiny vlastně vznikaly, zda z iniciativy příjemce, nebo na podnět vydavatele.¹ Pokusil jsem se prokázat, že na rozdíl od poměrů středověkých a ještě i raně novověkých vycházela iniciativa ke vzniku konfirmací zčásti již za Leopolda I. v druhé polovině 17. století a zejména pak od nastoupení Josefa I. v roce 1705 nikoli od příjemce, nýbrž od vydavatele, tj. od panovníka a nejvyšších státních úřadů. I když se totiž potvrzování starších listinných privilegií uskutečňovalo i nadále na základě žádostí držitelů privilegií, stalo se podávání těchto žádostí postupně povinným (na Moravě definitivně v posledním desetiletí vlády Karla VI. – od roku 1731). Při změnách na trůně bylo pak nutno v určité lhůtě žádat o udělení nové konfirmace i za dalších panovníků – za Marie Terezie, Josefa II., Leopolda II. a Františka II.² Tato povinnost konfirmačních žádostí však po nastoupení Ferdinanda V. (jako rakouského císaře Ferdinanda I.) přestala. Jak jsem konstatoval v uvedené knize,³ obdrželo tehdy moravskoslezské gubernium ode dvora sdělení, že podle císařova rozhodnutí z 9. ledna 1836 není tentokrát nutno žádat o nové konfirmace a že až na další zůstávají v platnosti privilegia udělená nebo potvrzená Františkem II., pokud nejsou v rozporu se současnými zákony a nařízeními.

* Viz níže pozn. 5.

1 Vašků, V.: *Panovnické konfirmace pro moravské kláštery v 18. století (Novověké úřední revize středověkých a raně novověkých listin)*. Brno 1981, s. 8–11.

2 Od dob Marie Terezie bylo podávání žádostí přímo vynucováno: ti držitelé starších listin, kteří o jejich nové potvrzení ve stanovené lhůtě nepožádali, byli postihováni různými sankcemi.

3 Vašků, V.: *c.d.*, s. 11 a pozn. 39 k úvodu.

Příčiny této významné změny mi však v době, kdy jsem na knize pracoval, zůstaly neznámé, neboť příslušný dvorský dekret, který se nachází v dnešním Moravském zemském archivu v Brně⁴ a který byl tehdy jediným mně známým pramenem, z něhož jsem své zjištění mohl čerpat, se o nich nezmiňuje a ani v jiných písemnostech uložených v českých a moravských archivech se mi nepodařilo zdůvodnění zásadního přelomu v postoji panovníka ke konfirmačním nalézt. Bylo sice nasnadě, že informaci o příčinách a pozadí zmíněného rozhodnutí by mohlo poskytnout studium archiválií vzešlých z činnosti centrálních habsburských úřadů a uložených dnes v Rakouském státním archivu, avšak když jsem se koncem sedmdesátých let pokusil získat aspoň předběžný souhlas k vědeckovýzkumné cestě do Vídně, bylo mi řečeno, že pro studijní pobyt v Rakousku nemám кадровé předpoklady. A tak až změna politických poměrů v našem státě a ovšem také získání stipendia od Rakouského ústavu pro východní a jihovýchodní Evropu mi po více než deseti letech od vydání knihy umožnily, abych dodatečně a alespoň částečně (v rámci daného časového limitu) doplnil pramenou základnu i o archiválie vídeňské a pokusil se tak „zemský“ pohled na problematiku konfirmací rozšířit i o aspekt centrální, celoříšský.⁵

Pokud jde o otázku danou nadpisem tohoto článku, podařilo se mi zjistit, že než došlo k vydání zmíněného dvorského dekretu z ledna 1836, byla zahájena v centrálních úřadech již nejpozději v druhé polovině dubna 1835, tedy zhruba půl druhého měsíce po nastoupení Ferdinanda V.(I.), zdlouhavá a komplikovaná jednání, během nichž si zejména spojená dvorská kancelář, všeobecná dvorská komora a generální dvorský taxační úřad vyměňovaly názory na to, jaké doporučení by se mělo předložit panovníkovi v záležitosti konfirmačního řízení, které se stalo v důsledku změny na trůně po více než čtyřiceti letech znovu aktuálním.

Vzhledem k tomu, že průběh a výsledek těchto jednání je shrnut v tzv. přednesení (neboli bezprostřední či trůnní zprávě), které předložila spojená dvorská kancelář jako návrh císaři k „nejvyššímu“ schválení, postačí plně k odpovědi na naši otázku, seznámíme-li se především s jeho obsahem;⁶ k ostatním písemnos-

⁴ Moravský zemský archiv v Brně, fond B 14, fascikl 400, nefol., dvorský dekret z 15. ledna 1836, jehož opis označený č. 1254/224 je vložen do písemnosti č. 4775/515. (Originál dekretu se zde nedochoval.)

⁵ Je ovšem třeba upřesnit, že vzhledem ke známému správnímu vývoji jde o „neuherskou“, tedy pozdější předlitavskou část habsburské monarchie. V tom smyslu je nutno chápat i formulaci užitou v nadpise tohoto článku.

⁶ Originál přednesení je dnes uložen v Rakouském státním archivu ve Vídni (II. oddělení – Všeobecný správní archiv), fond Hofkanzlei, sign. IV D 7, karton 523, spis č. 21.998/1836. Písemnosti vzešlé z předběžných jednání se nacházejí v téže kartonu ve spise č. 10.243/1835. – Uvedený fond představuje jen zbytky archiválií, které byly z valné části zničeny v r. 1927 při známém požáru vídeňského Justičního paláce, kde byly tehdy uloženy, a dále poškozeny při bombardování za druhé světové války. Zachované trosky písemností, většinou značně ohořelé, působí velké potíže při studiu, neboť u mnoha folií jejich okrajové části buď vůbec chybějí, nebo jsou tak zuhelnatělé, že čitelná zůstala jen prostřední část jednotlivých stránek. Šťastnou náhodou však patřil citované konvoluty k těm nemnoha spisům, které se dochovaly téměř nepoškozené.

tem, které předcházely vzniku přednesení, přihlédneme jen zčásti, pokud významněji doplňují a výstižněji osvětlují ty aspekty konfirmační agendy, které jsou ve výsledném přednesení formulovány příliš stručně nebo jen náznakově.⁷

V úvodu svého přednesení, datovaného 4. září 1835, připomíná spojená dvorská kancelář, že po každé změně na trůně musila být až doposud všechna privilegia, udělená předchozími panovníky duchovním i světským korporacím i jednotlivým fyzickým osobám, předložena v jednoroční lhůtě k novému potvrzení a že privilegia ve stanoveném termínu nepředložená měla být nadále považována za zrušená a neplatná.⁸ Proto i po úmrtí Františka II. se začala spojená dvorská kancelář z podnětu svého šéfa – nejvyššího kancléře Antonína Friedricha hraběte Mitrovského z Mitrovic – zabývat otázkou, jaké návrhy bude třeba předložit ve věci privilegií nově nastoupivšímu panovníkovi – Ferdinandu V.(I.). Přitom na výslovný pokyn kancléře věnovala pozornost nejen dosavadním tradičním privilegiím, nýbrž i jejich zvláštnímu druhu, který se objevuje až v nejnovější době, totiž privilegiím na průmyslové vynálezy (doslova „Privilegien auf neue Erfindungen im Gebiete der Industrie“, popř. zkráceně „Erfindungsprivilegien“).

Pokud jde o tento specifický typ privilegií,⁹ dospěla kancelář k názoru, že žádného dalšího potvrzení nepotřebují, neboť nejde o privilegia ve vlastním slova smyslu: jsou vydávána jen na určitý počet let po zaplacení poplatku vyměřeného podle délky platnosti;¹⁰ nejsou udělována ze zvláštní panovníkovy milosti,

⁷ Na druhé straně nepovažují za nutné zatěžovat čtenáře reprodukováním naprosto všech pasáží obsažených v přednesení. Nepřihlížím k těm z nich, které mají vzhledem k hlavní linii výkladu jen podružný význam a které ani nepřinášejí nic nového ve srovnání s tím, co bylo již na základě jiných pramenů uvedeno v mé citované knize (např. výčet starších nařízení o zahájení konfirmačního řízení, o změnách postupu při předkládání konfirmačních žádostí počátkem devadesátých let 18. století apod.); jiné z těchto v dané souvislosti okrajových pasáží jsou sice samy o sobě zajímavé (např. jazyková stylizace tzv. omezovací klauzule, zvláštnosti při vyřizování konfirmační agendy haličské provenience, tabelární přehled počtu privilegií udělených nebo potvrzených Josefem II., Leopoldem II. a Františkem II. aj.), těm však bude snad věnována pozornost až v dalších studiích.

⁸ Pouze na určité druhy privilegií se povinnost nového potvrzení nevztahovala. Výčet těchto výjimek, jak jej spojená dvorská kancelář uvádí, odpovídá v jádře (jen s menšími změnami a doplňky) seznamu publikovanému již za Leopolda I. v r. 1659 (srov. V a š k ů , V . : c. d., s. 20, pozn. 22); od konfirmací byly osvobozeny např. listiny obsahující zeměpanské schválení smluv a testamentů, stavovská povýšení, listiny nobilitační, erbovní aj.

⁹ V literatuře jsou tato privilegia, představující prvopočátky pozdějšího patentního práva, známa pod názvem privilegia exclusiva. Viz např. J a n á k , J . : *Počátky strojího předentí vlny v brněnském soukenictví*, SPFFBU, C 28, 1981, zejm. s. 115. Prof. Janákovi děkuji i za další cenné informace o vztahu těchto výlučných privilegií k privilegiím, resp. oprávněním továrním (jednoduchým i formálním zemským). – Srov. též U r f u s , V . : *O právní úpravě manufakturní výroby u nás v 18. století*, Práv. hist. studie, 1, 1955, zejm. s. 138n.; O t r u b a , G . : *Österreichische Fabriksprivilegien vom 16. bis 18. Jahrhundert und ausgewählte verwandte Quellen zur Frühgeschichte der Industrialisierung*, Wien – Köln – Graz 1981.

¹⁰ Podle zřejmě přesnějšího sdělení dvorské komory (reprodukováného v přednesení na jiném místě) podléhají tato privilegia během doby platnosti každoročně se opakující taxě. Jinak se

nýbrž na základě všeobecného zákona (konkrétně patentu z 8. prosince 1820 a 31. března 1832), tudíž jsou co do své podstaty rozhodnutími úřadů, které jejich udělováním (k němuž není zapotřebí předběžného panovníkova schválení a jeho vlastnoručního podpisu) pouze aplikují zákon na konkrétní případy; názvu privilegií se jim dostalo jen podle vnější formy jejich vyhotovení.¹¹

V další části se pak přednesení věnuje již jen tradičním privilegiím. Po prostudování starých akt dospěla spojená dvorská kancelář k názoru, že v dřívějších dobách hrály v záležitosti privilegií hlavní roli finanční aspekty. Za udělení i za každé nové potvrzení privilegia se totiž vybíraly taxy,¹² a proto státní správa usilovala o to, aby se konfirmační řízení (stejně jako prvotní udělování privilegií) konalo v co nejširším rozsahu, neboť vzhledem k tomu, že zdaňovací právo nebylo ve starší době tak rozvinuto jako nyní, využívalo se každé vhodné příležitosti k získání dalších zdrojů příjmů pro státní pokladnu. Nicméně, jak vyplývá z dalšího výkladu, postupem času se příjmy z taxy za privilegia a jejich konfirmace pozvolna ztenčovaly. Bylo to způsobeno (máme-li se pokusit o resumování poněkud rozvláčné a těžkopádné formulace obsažené v přednesení) těmito okolnostmi: a) Počet vydávaných panovníckých privilegií se snížil poté, když byla – zvláště v důsledku významného pokroku v zákonodárství za Františka II. – přiznána občanům určitými zákony (a dodejme: zejména Všeobecným občanským zákoníkem z r. 1811) mnohá oprávnění, k jejichž získání bylo dříve třeba zvláštního privilegia, a když zároveň u řady dříve udělovaných, ale s novými zákony neslučitelných výsad přestalo přicházet v úvahu jejich další potvrzování; kromě toho pro udělení některých výsad není již dnes zapotřebí listinného privilegia vydaného panovníkem, neboť např. silniční a mostní mýta je v současné době oprávněna udělovat spojená dvorská kancelář a týdenní trhy jsou od roku 1832 povolovány dokonce jen zemskými úřady.¹³ – b) Již od roku 1781 byly cechy osvobozeny od povinnosti žádat o potvrzení svých cechovních artikulů. – c) Ve snaze snížit finanční zatížení měst byly v roce 1784 taxy za tržní privilegia rozděleny do tří tříd: v první třídě, určené pro velká a nejmajetnější města, činila výše taxy 100 zlatých, ve druhé, do níž patřila města méně zámožná, 50 zlatých a ve třetí třídě, do níž byla zařazena menší města a městečka, pouhých 20 zlatých;¹⁴ v Haliči nadto došlo v roce 1786 (podle informace

komora se stanoviskem kanceláře plně ztotožnila.

- 11 Vnější, diplomatické formě, o níž se přednesení zmiňuje jen lakonicky a poněkud nejasně, bude snad věnována pozornost až v některé z pozdějších studií. (V dané souvislosti jde o záležitost okrajovou.)
- 12 Že šlo o velmi vysoké částky, jsem doložil na několika místech své knihy. Taxy za konfirmační listiny pro moravské kláštery se v 18. století pohybovaly v rozmezí od několika set až do tří tisíc zlatých.
- 13 Pozornost se v přednesení věnuje i zvláštní situaci, která u privilegií a jejich konfirmací nastala v Tyrolsku, Illyrii, Lombardii a Benátsku po opětovém připojení těchto území k habsburské monarchii po Napoleonově porážce. V tomto článku však tuto specifickou problematiku ponechávám stranou.
- 14 Jak vysoké byly taxy za tržní privilegia před rokem 1784, se v přednesení neuvádí.

poskytnuté kanceláři dvorským taxačním úřadem) ke snížení v uvedených třídách na 30, 20 a 10 zlatých.¹⁵ – d) Aby se příjemcům konfirmací snížily výdaje za kancelářské poplatky, které se kromě vlastní taxy platily navíc za pergamen, kolky apod. (a aby se ovšem také zároveň snížila pracnost spojená s psaním těchto obsáhlých listin), nařídil panovník v roce 1792, aby do konfirmačních listin nebyl napříště vkládán plný text potvrzovaných písemností, nýbrž pouze jejich podstata (moderně řečeno: aby místo inzertních konfirmací byly vyhotovovány konfirmace registové),¹⁶ a to s odkazem na konfirmaci vydanou předchozím panovníkem (tj., jak je zřejmý míněno, s konstatováním, že potvrzené listiny platí v tom znění, v jakém byly doslovně inzerovány v konfirmaci Josefa II.). – e) František II. po svém nastoupení v roce 1792 nařídil, že ti držitelé privilegií, kteří buď již obdrželi konfirmaci od nedávno zemřelého Leopolda II., anebo o ni alespoň včas požádali, nemusejí platit žádnou další taxu, nýbrž jen obvyklý kancelářský poplatek.¹⁷

Aby si spojená dvorská kancelář učinila představu o tom, jaký finanční efekt by přineslo konfirmační řízení nyní (za Ferdinanda V.), pokud by se realizovalo, vyžádala si 26. května 1835 expertizu od generálního dvorského taxačního úřadu. Z došlého elaborátu, datovaného 20. června 1835, zjistila především (údajně ke svému velkému překvapení), že s výjimkou tržních privilegií¹⁸ neexistuje pro vyměňování tax žádná norma a že určení výše taxy musí být v každém jednotlivém případě předloženo taxačním úřadem k rozhodnutí nadřízenému orgánu, tj. spojené dvorské kanceláři, resp. v dřívějších dobách těm centrálním úřadům, jejichž je spojená dvorská kancelář nástupkyní, přičemž za podklad k rozhodnutí se většinou braly dřívější výměry. O nesrovnalostech, které z toho vznikaly, svědčí např. to, že taxa vyměřená za konfirmaci Františka II. hlavnímu a rezidenčnímu městu Vídní (1300 zlatých) byla mnohem nižší než taxy pro zemská

15 Tyto taxy se platí při udělování tržních privilegií; při jejich potvrzování, pokud se o ně požádá ve stanovené jednorozhodní lhůtě, je u tohoto druhu privilegií – na rozdíl od ostatních privilegií – výše taxy poloviční. Že se takto snížená taxa vztahuje opravdu jen na konfirmace privilegií tržních, je zcela jasně řečeno v elaborátu vypracovaném taxačním úřadem; spojená dvorská kancelář se však dopustila nepřesnosti, když toto sdělení taxačního úřadu reprodukovala tak, jako by se poloviční taxa týkala konfirmací všech městských privilegií vůbec.

16 O typech konfirmačních listin viz v mé citované knize, zejm. s. 6–8.

17 Zároveň však bylo tehdy nařízeno, aby opozdílci, kteří o potvrzení za Leopolda II. nepožádali, zaplatili nyní za konfirmaci od Františka II. taxu o třetinu vyšší, než by obnášela za Leopolda II. – Zajímavá je poznámka (ve vlastním přednesení formulovaná jen stručně, podrobněji však rozvedená v předběžném sdělení kanceláře pro komoru), že již v r. 1792 se vyskytly v českém a také stýrském guberniu ojedinělé názory, že by se mělo upustit od vydávání jednotlivých konfirmací, protože tyto listiny představují velkou zátěž jak pro měšťanstvo (finančně), tak pro úřady (pracovně), a že místo toho by měl František II. generálně potvrdit všechna privilegia měst a městeček, pokud byla s vynecháním závadných pasáží konfirmována již Josefem II. a pokud neodporují i později vydaným zákonům. (Tyto návrhy, ostatně tehdy nevyслуšené, se však, jak patrně, na jiná než městská privilegia, např. na privilegia klášterní, nevztahovaly.)

18 Viz výše uvedené tři taxační třídy.

hlavní města Prahu (2250 zl.), Brno (1333 zl.), Olomouc (1621 zl.) a dokonce nižší než taxa pro české krajské město Žatec (1662 zl.).¹⁹ Přes tyto a další potíže, které vyvstaly při prohlídce písemné agendy z doby Františka II., se však taxační úřad přece jen pokusil o přibližný odhad, kolik by činil příjem z tax za konfirmační listiny, které by byly nyní nově vydány. Podle jeho názoru by státní pokladna získala za potvrzení tržních privilegií celkem 65.000, za potvrzení ostatních privilegií 75.000, tedy dohromady 140.000 zlatých. Zároveň však taxační úřad připustil, že jeho odhad, vycházející ze situace po nastoupení Františka II., nemusí být zcela přesný, a to z toho důvodu, že František II. stanovil u konfirmačních tax – vzhledem ke krátce po sobě následující dvojí změně na trůně – značné úlevy. Taxační úřad tím chtěl zřejmě naznačit, že výnos by mohl být ve skutečnosti vyšší, neboť zmíněné úlevy by nyní nepřicházely v úvahu. Avšak dvorská komora, o jejímž stanovisku z 11. srpna 1835 spojená dvorská kancelář ve svém přednesení panovníka rovněž informuje, byla jiného názoru; podle jejího mínění je odhad taxačního úřadu naopak nadnesený. Pokud jde o taxy za tržní privilegia, pochybuje komora, že se uvedených 65 tisíc skutečně podaří vymoci, neboť většina obcí je s to zaplatit taxu jen s velkými potížemi, a to až postupně v několika splátkách, mnohé z nich taxu za udělení tržních privilegií dosud dluží, a kdyby jim byla nyní předepsána navíc taxa za jejich nové potvrzení, hrozilo by nebezpečí, že řada obcí se raději svých tržních privilegií vzdá. Nejistý je podle komory i obnos 75 tisíc, který by měl vzejít z konfirmací ostatních privilegií klášterů a měst, protože není jisté (z taxačních knih to prý ani nelze vyčíst), zda byl opravdu vypočítán podle dřívějších tax *konfirmačních*, a nikoli podle tax *udělovacích*; pokud by se odhad opíral fakticky o taxy *udělovací*, pak by výnos *konfirmačních* tax, které jsou o polovinu nižší, činil jen 37.500 zlatých.²⁰ Kromě toho se dá očekávat, že mnohé duchovní i světské korporace budou považovat za nutné žádat vzhledem ke svým neutěšeným majetkovým poměrům o prominutí taxy.

Za tohoto stavu věci dospěla spojená dvorská kancelář (a ve shodě s ní i všeobecná dvorská komora) k přesvědčení, že jednorázový finanční efekt, který by z eventuálního nového konfirmačního řízení vyplynul, by nebyl příliš významný a že vůbec v nynější době, kdy na rozdíl od minulosti má státní správa volné ruce při ukládání daní (doslova: „freies Besteuerungsrecht übt“), hraje finanční

¹⁹ Kancelář si pro své přednesení vybrala z elaborátu taxačního úřadu – jako příklady zmatků panujících v taxační praxi – pouze tyto konkrétní údaje. V elaborátu je však uvedeno ještě několik dalších příkladů konfirmačních tax: město Plzeň – 1008 zl., kláštery Staré Brno (zřejmě starobrněňští augustiniáni) – 1000 zl., Osek – 2666 zl., Strahov – 1666 zl., olomoucká kapitula – 1195 zl., kníže–biskup v Gurku (za potvrzení mincovního privilegia) – 1000 zl. Ostatně dvorská komora ve svém komentáři k elaborátu poznamenala, že obdobné nesrovnalosti jako u měst existují i při vyměňování tax pro kláštery a ostatní duchovní instituce, že však vypracování jednotné a majetkovým poměrům držitelů privilegií přiměřené normy by si vyžádalo časově velmi náročného jednání.

²⁰ Zde však komora převzala od kanceláře nepřesnou reprodukci té části elaborátu taxačního úřadu, kde je o poloviční taxě řeč jen v souvislosti s privilegii tržními (srov. pozn. 15).

aspekt konfirmací zcela podřadnou roli.²¹ A uváží-li se, že konfirmační řízení by mělo za následek velké pracovní zatížení úřadů, které by musily všechny žádosti o konfirmace pečlivě prostudovat, přezkoumat oprávněnost nároků v předkládaných listinách obsažených a postarat se o anulování všech anachronismů, a že další citelný nárůst agendy by odváděl úřady od naléhavějších záležitostí, jejichž vyřizováním jsou už i tak přetíženy, pak z toho podle názoru kanceláře vyplývá, že příjmy z tax by byly plně kompenzovány (výstižnější by snad bylo říci: znehodnoceny) časovými ztrátami a výdaji za psací potřeby, s konfirmačním řízením spojenými. Ohled je třeba brát, poznamenává se v přednesení, i na obce, pro něž by se stalo – při nynějších vysokých daních a dalších požadavcích kladených na ně státní správou – placení konfirmačních tax neúnosným.²²

Kromě finanční stránky konfirmačního řízení věnuje spojená dvorská kancelář ve svém přednesení neměsí pozornost i právním aspektům:

Jestliže se vydá všeobecná výzva k podávání žádostí o nové konfirmace, nebude možno vyloučit, že dojde k oživení dávno zaniklých nároků, které jsou v rozporu se současným platným právním řádem, neboť – jak ukazuje zkušenost – tyto jevy se při podobných příležitostech opakují. Státní správa by se přitom sama mohla dostat při posuzování některých oprávnění do rozpaků. Jistý záchytný bod, o nějž by se mohla opřít, poskytuje sice Všeobecný občanský zákoník, ale jen v záležitostech civilních. Jenže privilegia neobsahují pouze práva civilní; jde, jak kancelář zdůrazňuje, o akty zvláštní milosti, jimiž panovník uděluje určitá práva a svobody jakožto výjimky ze všeobecných zákonů. Bylo by sice možno aplikovat § 13 Všeobecného občanského zákoníku, v němž se stanoví, že pokud politická nařízení nestanoví jinak, je třeba posuzovat privilegia stejně jako ostatní práva; potíž však podle názoru kanceláře spočívá v tom, že neexistují žádná taková politická nařízení, která by buď omezovala platnost určitých privilegií na dobu vlády toho panovníka, jenž je udělil, anebo která by předpisovala, že pro další platnost jistých privilegií je nutno získat zvláštní potvrzení od nového panovníka. Ostatně ani v žádném konkrétním privilegiu, podotýká se v přednesení, není uvedeno, že platí jen do konce vlády vydávajícího panovníka; v dědičných monarchiích se totiž podle všeobecné zásady legitimacy pokládá nově nastupující vládce za pokračovatele svého předchůdce, a proto podle mínění kanceláře není speciální potvrzování aktů předchozího monarchy vůbec nutné; ostatně nový panovník beztak obyčejně zahajuje svou vládu tím, že všeobecně potvrdí orgány dosazené předchozím panovníkem i jeho počiny, jak se naposled stalo kabinetním listem Ferdinanda V.(I.) z 2. března 1835. Z toho lze, jak se v přednesení dovozuje, zcela samozřejmě usoudit, že akty dřívějšího

²¹ Podle názoru dvorské komory, jak je v přednesení reprodukováno, by upuštění od konfirmací (a tedy i od vybírání konfirmačních tax) neznamenal pro státní pokladnu žádnou velkou oběť.

²² O tom, že obce zasluhují zvláštního ohledu, svědčí podle mínění kanceláře již i dosavadní úlevy, které považovala finanční správa za nutné obcím přiznat.

panovníka si podržují svou platnost i nadále, pokud nově nastoupivší vládce neshledá za nutné je zrušit nebo změnit.

Závěry, které z předchozího rozboru finanční a právní stránky konfirmačního řízení spojená dvorská kancelář v plné shodě se všeobecnou dvorskou komorou vyvodila, vyústily v doporučení panovníkovi, aby na rozdíl od dosavadních zvyklostí nebyla již další platnost privilegií závislá na formálním potvrzení spojeném s vydáváním nových konfirmačních listin. Pokud Jeho Veličenstvo s tímto návrhem vysloví souhlas, zbývá však ještě vyřešit otázku, jakým způsobem by se mělo panovníkovo rozhodnutí realizovat – zda všeobecným prohlášením o potvrzení dosavadních privilegií, anebo jen vydáním instrukce pro příslušné úřady. První variantu nepovažuje kancelář za vhodnou, protože všeobecné potvrzení by mohlo být špatně pochopeno a i zneužito, neboť „tu a tam se praktikuje leccos, co není zcela v pořádku a co při případném upozornění musí být odstraněno“. Přiklání se proto k variantě druhé: postačilo by sdělit úřadům (jako směrnicí, již se mají řídit při případných dotazech), že nová potvrzení privilegií od nynějšho panovníka nejsou tentokrát nutná a že až na další zůstávají v platnosti všechna privilegia udělená nebo potvrzená Františkem II., pokud nejsou v rozporu s platnými zákony a nařízeními, avšak s tou další výhradou, že budou-li časem vzneseny proti některým privilegiím námítky, ať ze strany úřadů, nebo ze strany soukromých osob, bude třeba v každém jednotlivém případě rozhodnout, zda to či ono privilegium je možno považovat za nadále platné, či nikoli.²³

Když pak po čtyřech měsících nabylo toto závěrečné doporučení připojením císařova placet z 9. ledna 1836 charakteru panovníkova rozhodnutí,²⁴ stalo se podkladem pro formulaci dvorského dekretu, který byl za několik dní expedován všem úřadům stojícím v čele jednotlivých zemí a o jehož exempláři zaslaném s datem 15. ledna moravskoslezskému guberniu byla řeč v úvodu tohoto článku. Stroze stylizované ustanovení tohoto dekretu tak učinilo tečku za dosavadním,

²³ Bez vlastního komentáře informovala spojená dvorská kancelář panovníka i o separátním vótu jednoho ze svých členů: dvorský rada Alois svob. pán Kūbeck von Kūbau vyslovil názor, že v záležitosti privilegií není zapotřebí vůbec žádného nařízení; podle Kūbecka je totiž trvání platnosti privilegií v soukromoprávním i veřejnoprávním ohledu plně zajištěno již tím, že panovník při nastoupení na trůn učinil prohlášení, že hodlá ponechat v platnosti stávající zákony a nařízení. – Stejným způsobem se kancelář zmínila také o návrhu, který předložili dvorští radové Ignaz svob. pán von Stuppau, Joseph Edler von Fölsch, Friedrich Christian Otto a bývalý dvorský rada a nynější hornorakouský vládní prezident hrabě Kinský; podle nich by bylo možno snížit počet listin vydávaných s panovníkovým vlastnoručním podpisem tím, že udělování výročních a dobytčích trhů by se napříště dalo formou dekretů, obdobně jako je tomu již nyní při udělování trhů týdenních. (Tomuto z diplomatického hlediska velmi zajímavému návrhu a jeho širším souvislostem bude patrně vhodné věnovat pozornost v jiné studii.)

²⁴ Placet zní: „Ich genehmige den übereinstimmenden Antrag der vereinigten Hofkanzlei und der allgemeinen Hofkammer. Wien den 9. Jänner 1836. Ferdinand m. p.“ Na rozdíl od staršího úzu není placet psáno celé vlastnoručně panovníkem; vlastnoručnost se zde omezuje jen na podpis. Tzv. recepční poznámka nejvyššího kancléře je vlastnoruční celá, nese datum 11. ledna 1836, ale její úvodní slovo je už psáno německy – „Empf. [angen]“ (dtěve „Recepi“).

vždy po nastoupení nového panovníka znovu konaným (a zejména od doby Karla VI. přísně regulovaným) hromadným konfirmačním řízením.

DIE GRÜNDE DES ABSCHLUSSES DES KONFIRMATIONSVERFAHRENS IN DER HABSBUŘGERMONARCHIE IM JAHRE 1836

(Wiener Studien aus der Diplomatie der Neuzeit – I.)

Der vorliegende Beitrag ist eine Ergänzung zu dem Buch „Landesherrliche Konfirmationen für mährische Klöster im 18. Jahrhundert“, das tschechisch im Jahre 1981 erschienen ist. In zitiertem Buch wird unter anderem erwähnt, daß laut Entschlusses des Kaisers Ferdinand I. vom 9. Januar 1836 wurde die bisherige Gewohnheit abgelassen, bei Antritt jedes neuen Herrschers das Konfirmationsverfahren (bei dem die Privilegieninhaber ihre älteren Urkunden zur Revision und zur neuen Bestätigung pflichtgemäß vorlegen mußte) zu starten. Die Gründe dieser überraschenden Entscheidung des Herrschers blieben dem Verfasser in der Zeit der Arbeit an dem Buch unbekannt, weil er sich nur mit den Materialien in den böhmischen und mährischen Archiven zufrieden stellen mußte. Erst beim Studium im Österreichischen Staatsarchiv (das dem Verfasser dank den veränderten politischen Zuständen und dank dem Stipendium des Österreichischen Südosteuropa-Instituts möglich wurde) wurde ein Thronbericht gefunden, in dem die Vereinigte Hofkanzlei im Einklang mit anderen Zentralbehörden am 4. September 1835 ihre Empfehlungen in der Sache Konfirmationsverfahren vorlegte.

Nach der Meinung der Vereinigten Hofkanzlei wäre die neue Bestätigung aller Urkundenprivilegien unerwünscht sowohl aus dem finanziellen als auch juristischen Standpunkt. Früher spielte bei dem Konfirmationsverfahren der Finanzaspekt eine bedeutende Rolle, weil gegenüber der Ausfertigung der Konfirmationsurkunden hohe Finantzaxen standen, die ein willkommenen Beitrag für die Staatskasse waren. Heute, wann die Staatsverwaltung im Gegensatz zur früheren Zeit freies Besteuerungsrecht besitzt und wann die Zahl der in Frage kommenden Privilegien gesenkt ist, würde der erwartete Finanzertrag relativ niedrig (höchstens 140.000 Gulden). Kaum würde der Ertrag die materiellen Ausgaben und Zeitverluste, mit denen die ohnehin schon überlasteten Behörden noch durch das Verarbeiten der ganzen Konfirmationsagenda beschwert würden, kompensieren. Aus der juristischen Sicht weist die Hofkanzlei erstens auf verschiedenste Schwierigkeiten hin, die die Behörden bei Verurteilung einzelner konkreter Privilegien haben würden, betrachtet man zahlreiche Veränderungen in Gesetzgebung unter Franz II. Zweitens weist die Hofkanzlei auf das in der erblichen Monarchie geltende Prinzip der Legitimität und juristischen Kontinuität und auf weitere Umstände hin, die das Konfirmationsverfahren überflüssig machen. Die Hofkanzlei hat also dem Herrscher empfohlen zu erklären, daß alle von Franz II. bestätigten Privilegien, soweit sie im Einklang mit jetzt geltendem Recht sind, gültig bleiben. Mit dem vom Kaiser eigenhändig erteiltem „Placet“ trat dieser Entwurf als allerhöchster Erlaß in Kraft.

Übersetzt von Jiřina Štouračová

